

Előszó

Ötödízben kapják meg a középiskolák és a középfokú oktatással foglalkozó irányító- és civil szervezetek annak a több mint húsz éve folyó kutatómunkának a legújabb eredményét, amely számos objektív mutató alapján hasonlítja össze a magyar középiskolákat.

E vizsgálatok több vonatkozásban teszik lehetővé az egyes középiskolák helyzetének megítélését, és módot adnak a változások irányainak felismerésére is.

Eddig az adatbázis és a közölt iskolasorrendek nem voltak alkalmasak arra, hogy megítéljük a középiskolai oktató-nevelő munka eredményességét, hatékonyságát, minőségét, hiszen az egyes középiskolák működési feltételei, a tanulók kezdeti felkészültsége és képességei nagymértékben eltérőek. A középiskolák segítségével ezúttal harmadízben gyűjtötték össze és vizsgálták meg a belépő tanulók több szociokulturális mutatóját, és ezek összevetése néhány eredményességi mutatóval egyre inkább lehetőséget ad az iskolákban folyó munka megítélésére. A kiadvány ismertet egy számítási módot, amely a középiskola által termelt hozzáadott érték megállapításához nyújt néhány támpontot.

Fel kell hívni az olvasó figyelmét arra, hogy a kiadványban közölt egyes iskolasorrendek a középiskolákban folyó munka megítélésének csak egy-egy dimenzióját jelentik. Természetesen kiemelkedő jelentősége van a legtehetségesebb diákokkal való eredményes foglalkozásnak, de ezen túlmenően még számos olyan nevelési-oktatási cél létezik, amelyik teljesítése ugyanilyen fontos minőségi mutatója lehet egy-egy iskola tevékenységének. Ráadásul minden lista más-más sajátosságokkal rendelkezve, más típusú következtetések levonására ad alkalmat, ugyanakkor számos esetleges vonást is tartalmaz.

Egyre kevésbé tájékoztat például a felsőoktatási felvételre való felkészítés eredményességéről a felvételi arányszámok alapján készült sorrend, hiszen ma már számos felsőoktatási intézményben a diákok zömét középiskolai eredményeik alapján, felvételi vizsga nélkül veszik fel, továbbá némelyik középiskola diákjai egy-egy speciális szakterületen gyakorlatilag mind továbbtanulhatnak, míg más iskolákból a diákok szinte kizárólag a legfrekvenciáltabb egyetemekre pályáznak, és persze az sem mellékes körülmény, hogy ma már a végzős diákoknak közel fele bekerülhet egyetemre, főiskolára. A felsőoktatási írásbeli felvételi vizsgákon szerzett pontszámok alapján összeállított iskolasorrend talán a felvételi arányszámoknál valamivel összemérhetőbb, reálisabb, jobban tájékoztat az adott középiskola felsőoktatási felvételre való felkészítésének színvonaláról, bár meg kell jegyezni, hogy az utóbbi években több szakcsoport esetében éppen az iskola legjobban tanuló diákjainak nem kell részt venniük az írásbeli felvételi vizsgán.

Javasoljuk az olvasónak, hogy csak az egyes iskolasorrendek együttes vizsgálatából vonjon le tanulságokat. A „*Milyen a jó iskola?*” kérdésre válaszolni nagyon összetett dolog. Bizom abban, hogy a magyar közoktatásban a minőségfejlesztési rendszerek utóbbi években elkezdődött helyi, intézményi kiépítése hamarosan elvezet egy komplex intézményértékeléshez, az előző kérdés valóban korrekt megválaszolásához.

Várjuk az érdekeltek észrevételeit és a kutatás továbbfejlesztésére irányuló javaslatait!

Budapest, 2003. március

Sipos János
közoktatási helyettes államtitkár

1. A kutatás módszerei, az adatbázis sajátosságai

ÖSSZEGZÉS

Szokatlan módon néhány összefoglaló gondolattal indítjuk kiadványunkat. Tesszük ezt azért, mert a hazai középiskolák munkájának eredményességét vizsgáló, több évtizede folyó kutatásunk leíró és elemző adatait 125 táblázatban, 6 mellékletben és 108 megállapításban, illetve következtetésben mutatjuk be az olvasóknak, így szükségesnek látszik, hogy néhány gondolattal elősegítsük mindezek áttekinthetőségét.

1. Abból indultunk ki, hogy lehetséges és szükséges a középiskolák eredményességi sorrendjeinek összeállítása. Ezek különböző objektív mutatók alapján rendezik az iskolák tanulóinak eredményeit, és ezzel módot adnak arra, hogy a diákok és szüleik, a pedagógusok és az iskolák vezetői, az intézményeket működtető szervek egymáshoz viszonyíthassák a középiskolákat, a mutatók időszora pedig lehetővé teszi, hogy felmérjék ezek fejlődését, alakulását. Kötetünk, illetve az Interneten elhelyezett mellékletek¹ hetvenkét különböző szempont szerint kialakított eredményességi sorrendet tartalmaznak.
2. Az iskolák csoportjainak településtípusok, megyék, városok, iskolafenntartók és iskolatípusok szerinti összehasonlítása lehetővé teszi a középiskolai oktatás fejlődésének leírását. A sok szempontú elemzésből kitűnik, hogy
 - az elmúlt 11 évben a középiskolák száma 45%-kal, tanulóinak száma (L) 57%-kal, a felsőoktatási intézményekbe az érettségi évében jelentkezők száma (J) 87%-kal és a felsőoktatásba ezek közül bekerülők száma (F) 132%-kal növekedett. Ez a jelentkezési arányok (L/J) csökkenését jelenti 2,4-ről 2 százalékra, a felvételi arányok (F/L) emelkedését 23%-ról 34%-ra. Ilyen ütemű fejlődés a magyar köz- és felsőoktatás történetében páratlan.²
 - Ez az expanzió együtt járt az iskolák felsőfokú továbbtanulásra felkészítő legeredményesebb és legkevésbé eredményes csoportjai közötti különbségek növekedésével, azaz ezen szempontból évről évre nő a különbség a legjobb és legrosszabb iskolacsoportok, településtípusok, megyék, városok, iskolafenntartók és iskolatípusok között. Ez arra hívja fel az iskolák és az oktatás irányítóinak figyelmét, hogy erőfeszítéseket kell tenniük a leszakadó iskolák, iskolacsoportok hátrányainak csökkentésére, a tanulók esélyegyenlőségének növelésére.
3. A 2000., 2001. és 2002. években a 9. osztályokban lefolytatott, a szociális helyzetre és az előtanulmányokra vonatkozó (továbbiakban szociokulturális) felmérések lehetővé tették egyrészt a középiskolák tanulói összetételének összehasonlítását, másrészt az ezekből képzett mutatók (mint bemenő adatok) összehasonlítását az elmúlt évtizedben kialakított eredményességi mutatókkal (kimenő adatokkal).

¹(<http://www.oki.hu/kozepiskolak>; <http://elnok79.elte.hu/verseny>). A szerző elérhető a neuwirthg@oki.hu; a neuwirth@axelero.hu e-mail címen és a 215-6155 telefonszámon.

²Az Oktatási Minisztérium által közölt, alapadatok (intézmények, illetve programtípusok száma, az ott tanuló diákok létszáma, a felsőoktatásba jelentkezők és bekerülők aránya) nem teljesen egyeznek meg kutatásunk vonatkozó adataival. Ennek oka, hogy vizsgálatunk csak azon középiskolákra terjed ki, melyek az egyes elemzési dimenziók esetében különböző feltételeknek megfelelnek. A későbbiekben a szűkítés konkrét szempontjait minden mutató és sorrend esetén feltüntetjük.

4. A középiskolák tanulói összetétele igen nagy mértékben különbözik egymástól:
- míg az iskolák több mint harmadában a szülők átlaga nem rendelkezik érettségivel (az iskolázottság átlagéve 12 alatt van), addig az iskolák 16%-ában a szülők többsége diplomás (az iskolázottság átlagéve 14 év feletti);
 - míg az iskolák 10%-ában a szülők átlagos munkanélküliségi aránya 3,5% alatt van, addig az iskolák ugyancsak 10%-ának esetében 18% felett;
 - míg a középiskolák 17%-ában olyan tanulókat vesznek fel, akiknek az általános iskolában kevesebb, mint 10%-a szorult nevelési segélyre, addig a középiskolák 10%-ában a tanulók több mint 40%-a vett igénybe nevelési segélyt az általános iskolában;
 - míg a középiskolák 8-11%-ába a tanulók 4,5 feletti tanulmányi átlaggal kerülnek be, addig az iskolák 32-37%-ába 3,5 alatt van a 9. osztályt kezdő tanulók átlaga.

A szociokulturális mutatók egymás között összefüggései szorosak: különösen erős az összefüggése a települési mutatóknak a szülők iskolázottsági mutatóival és a szülők iskolázottságának a tanulók általános iskolai tanulmányi eredményeivel.

5. A középiskolák néhány bemenő, illetve kimenő adata szoros összefüggést mutat egymással. Ezek (az összefüggés erősségének sorrendjében) a következők:

családi és felkészültségi mutatók:	az általános iskolai osztályzatok átlaga, a szülők iskolázottságának átlagos évei, a szülők munkanélküliségi aránya;	
eredményességi mutatók:	a felvételi arány (F/L), a nyelvvizsga arány (Ny/J), az írásbeli felvételi dolgozatok átlaga.	
A középiskolák korrelációs együtthatói:		
az általános iskolai osztályzatok átlaga és a	felvételi arány között	0,81,
	nyelvvizsga arány között	0,74,
	felvételi dolgozatok átlaga között	0,74,
a szülők iskolázottságának átlagos évei és a	felvételi arány között	0,76,
	nyelvvizsga arány között	0,74,
	felvételi dolgozatok átlaga között	0,62,
a szülők munkanélküliségi aránya és a	felvételi arány között	0,47,
	nyelvvizsga arány között	0,51,
	felvételi dolgozatok átlaga között	0,39.

Ez azt jelenti, hogy az iskolák többségénél az iskolai tanulók összetétele determinálja az eredményességi mutatókat. A fellelhető összefüggések tartósak, hiszen még úgy is megnyilvánulnak, ha egy, az általános iskoláit 4-5 évvel korábban kezdő korosztály felsőoktatási felvételi eredményeit vetjük össze az elmúlt három tanév 9. osztályt kezdő tanulóinak szociális és tanulmányi mutatóival.

6. Megállapítható minden iskola esetében a bemenő adatok (9. osztályos tanulók szociokulturális mutatói) és a kimenő adatok (iskolák eredményességi mutatói) közötti különbség. A továbbiakban ezt „hozzáadott érték”-nek nevezzük.

A középiskolák tanulói családi és felkészültségi mutatóinak és eredményességi mutatóinak viszonylag szoros összefüggése az iskolák nagy többségére érvényes. Az iskolák kb. 10-10%-a esetében azonban jelentősen jobbák, illetőleg rosszabbak az eredményességi mutatók, mint azt a felkészültségi mutatók indokolnák. Meg kell vizsgálni, hogy ezekben az iskolákban mik lehetnek ezeknek az eltéréseknek az okai.

Három év bemenő adatainak az ismerete alapján még nem tűnik megalapozottnak a „hozzáadott érték” szerinti iskolasorrendek közlése. Megnyílt azonban a lehetőség arra, hogy 1-2 éven belül ismertté váljon az iskolák „hozzáadott érték” szerinti sorrendje, és megkezdhető az okok elemzése,

hogy az átlagtól eltérő „hozzáadott értéket” mutató középiskolák esetében melyek azok az iskolavezetési, pedagógiai, gazdasági tényezők, amelyek a kiemelkedően jó és gyenge eredményeket előidézték. Ha ezek – az előreláthatóan néhány évig tartó – elemzések eredményeket hoznak, mód nyílna a leghatékonyabb iskolák tapasztalatainak elterjesztésére, az elmaradó iskolák hátrányainak csökkentésére.

A „hozzáadott érték” számításhoz rendelkezésre álló adatok arra már most is elegendőek, hogy az iskolák egyes csoportjait (településtípusok, megyék, nagyvárosok, iskolafenntartó szervezetek, iskolatípusok) illetően tanulságokat vonhassunk le. Ezt e kiadvány megkísérli.

A KUTATÁS CÉLJA, KORLÁTJAI ÉS TÖRTÉNETE

A decentralizált oktatási rendszerekben nagy az iskolák önállósága, így nem könnyű megítélni az oktató munka minőségét, eredményességét, nehéz visszajelzést kapni az iskolai munka hatékonyságáról. A kutatás *célja*, hogy segítse a tanulókat, a szülőket, a pedagógusokat és az irányító szerveket a magyar középiskolai rendszer áttekintésében és értékelésében.

A középiskolákban folyó munka eredményességét az elérhető *objektív* adatok alapján vizsgáló kutatás eredményeit most ötödik alkalommal kapják kézhez a magyar középiskolák és a középfokú oktatással foglalkozó szervezetek. A kutató több mint két évtizede törekszik olyan adatok összegyűjtésére, amelyek alapján összehasonlíthatók a hazai középiskolák, az azokat fenntartó szervezetek, az iskola- és településtípusok.

Az erre irányuló igény több oldalról érzékelhető:

- *az iskolák vezetői és a pedagógusok* szeretnék tudni, hogy saját maguk és a tantestület erőfeszítései milyen eredményeket hoznak a többi iskolához viszonyítva;
- *a tanulók és szüleik* ismerni akarják azoknak az iskoláknak az értékeit, amelyek között választhatnak, amikor a továbbtanulásról döntenek;
- *az iskolákat irányító szervek* objektív ismérvek alapján akarják meghozni az iskolákra vonatkozó döntéseiket.

A középiskolák összehasonlítása objektív módon azonban nehéz, szinte lehetetlen feladat. Az iskolákkal szemben támasztott igények ugyanis nagyon sokrétűek, ugyanakkor az eredmények mérésének lehetőségei korlátozottak, hiszen a tanító- és a nevelőmunka hatásai a tanulói agyokban és szívekben mutatkoznak meg, így ezek változásai nehezen vagy nem tárhatók fel és hasonlíthatók össze.

Szinte járhatatlan útnak tűnik a tanárok és az iskolák oktató-nevelő munkájának közvetlen megfigyelése, hisz ez elsősorban a tantermek zárt ajtóit mögött folyik, de ha az osztályokban videokamerák lennének is elhelyezve, akkor sem lehetne olyan „versenybíró” találni, aki képes lenne összehasonlítani a látottakat. A kutatási tapasztalatok alapján az egyetlen lehetőség, ha a tanító- és a nevelőmunkát az *eredmények* tükrében vizsgáljuk, azaz azt mérlegeljük, hogyan szerepelnek a középiskolák tanulói olyankor, amikor valamilyen módon összehasonlítják tudásukat, produkcióikat. Az ilyen lehetőséget elsősorban a felsőoktatási *felvételi vizsgák* és a *középiskolások különböző versenyei* biztosítják.

A felsőoktatási intézmények nappali tagozatos alapképzéseinek felvételi vizsgáin évente 70-80 ezren vesznek részt, akiknek több mint fele abban az évben érettségizik. A versenyek száma, melyeken bármely középiskolás bizonyíthatja felkészültségét, több száz, az induló diákok száma pedig több százezer. A felvételi vizsgákon és e versenyeken együttesen a középiskolások közel kétharmada – és általában a jobbik hányada – vesz részt, így ezek viszonylag megbízható jelzéseket adnak a középiskolákban folyó munkáról.

Ugyanakkor a felsőoktatási felvételek és a legtöbb verseny a tanulók ismereteit, tudását, azaz elsősorban a továbbtanulásra való alkalmasságot méri. A középiskolák egy jelentős részének azonban más

feladatai is vannak, a munkaerőpiac igen változatos egyéb igényeit is ki kell kielégíteniük. Aláhúzzuk, hogy a következőkben ismertetett vizsgálat erre kevés támpontot nyújt.

Azt is hangsúlyozzuk, hogy nem hagyható figyelmen kívül néhány olyan korlát, amely az iskolák összehasonlítását megnehezíti. A teljesség igénye nélkül ezek közül emelünk ki néhányat.

1. A középiskolák azokat a tanulókat formálják, akik beiratkoznak hozzájuk. Egyes oktatási intézmények iránt olyan nagy az érdeklődés, hogy csak a jelentkezők legjobbjait tudják felvenni, számos iskolában viszont alig van válogatási lehetőség. Egyes középiskolák a legjobb általános iskolákból veszik fel diákjaikat, mások a gyengébbekből. Van, ahol olyan tanulói rétegeket képeznek, akiknek szülei sok kulturális és anyagi segítséget képesek adni gyermekeiknek, míg máshol a diákok nagy része többszörösen hátrányos helyzetű. A település mérete és szerkezete, ahol az iskola működik nagymértékben befolyásolja ezeket a tényezőket. Nincs az a tanári együttes, amely képes lenne ezeket a különbségeket kiegyenlíteni, nincsenek olyan mérési módszerek, amelyek valamennyi ilyen eltérést figyelembe tudnának venni.
2. Az egyes versenyek – természetesen – különböző képességeket, tudást mérnek. Nyilván más pedagógusi munka tükröződik egy népdaléneklési, egy sportági, egy Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny vagy egy diákolimpiai első helyezéskor. A felsőoktatási felvételi vizsgák összehasonlításának is sok buktatója van, hiszen nem azonos értékű bejutni egy olyan egyetemre, ahol nehéz vizsgákon tízszeres túljelentkezés mellett kell helytállni, mint egy olyan főiskolára, ahol minden válogatás nélkül bárkit felvesznek. Az sem egyenértékű, ha egy osztályból a felvettek számát a jelentkezőkhöz vagy az osztály létszámához viszonyítják. Még nehezebben hasonlíthatók össze egymással a felvételi vizsgák eredményei és a különböző versenyek helyezései.
3. Azt is ki kell emelnünk, hogy a középiskoláknak a tantárgyi felkészítésen kívül sok egyéb feladata van, többek között az egyéni képességek kibontakoztatása, az erkölcsi és testi nevelés. Ezeket a különböző versenyek legfeljebb csak áttételesen mérik. Egy olyan iskola, amely a felvételi és a versenyeredmények tekintetében kiváló, közepszerű lehet a nevelés hatékonysága terén, és amelyik eredményesen nevel, nem feltétlenül mutat fel versenyeken győztes tanulókat. Az iskolák összevetése tehát csak a felvételi és a versenyeredmények alapján félrevezető lehet, hiszen a *nevelőmunka* eredményességének összehasonlítására nem ad módot.
4. Maga az adatgyűjtő munka is sok akadályba ütközik. A felvétellivel, illetve a versenyekkel kapcsolatos adatokat szolgáltató szervezetek információ esetenként nem megbízhatóak, néha elvesztek, és akad olyan versenyszervező is, amely megtagadja az eredmények kiadását. Azok az iskolák, amelyek ilyen versenyekben érdekeltek, joggal vetik fel, hogy az emiatt keletkezett hátrányok sértik érdekeiket és jó hírüket.

Mindezek ellenére nem lenne helyes eltekinteni az iskolák összehasonlításától, de gondosan mérlegelni kell ennek módszereit, és egy pillanatig sem szabad megfeledkezni e módszerek vitathatóságáról és bizonyos szempontból egyoldalúságáról.

AZ EDDIGI VIZSGÁLATOK ISMERTETÉSE

Hazánkban 1967 és 1994 között évenként megjelentek a „Középiskolák felvételi vizsgaeredményei a felsőoktatási intézményekben” c. kiadvány kötetei, amelyek 1987 óta tartalmazták a középiskolák sorrendjét is a felsőoktatási felvételek több mutatója szerint. E mutatók 1992 óta kibővültek a felvételi írásbeli pontátlagaival. Az 1980-as évek közepétől elkezdődött az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyek (OKTV), az Országos Szakmai Tanulmányi Versenyek (OSZTV) és az egyéb középis-

kolai versenyek adatainak gyűjtése, és sikerült – több hiányossággal – létrehozni egy 1986-tól idősorosan csoportosított adatbázist.

Az adatbázis létrejötte 1994 után lehetővé tette egy új kutatási feladat kitűzését: a magyar középiskolák fejlődési irányzatainak vizsgálatát objektív ismérvek alapján. Az elemzés azonban ekkor még csak az eredményességi mutatók alapján történhetett.

1996-ban felmerült az igény, hogy ezeket az eddigi „kimenő adatokat” vessük össze a „bemenő adatokkal”: a középiskolát kezdő 9. osztályos tanulók szociális és tanulmányi mutatóival. 2000-ben nyílt először lehetőség az első olyan felmérés lefolytatására, amely ilyen adatokat szolgáltatott, és amely lehetőséget biztosított összefüggések feltárására, a középiskolák összehasonlítására a tanulóyaikat kezdő tanulók összetétele és az azt befejező diákok elért eredményei között. 2001-ben majd 2002-ben, két további felmérés után már meg lehet kísérelni olyan sorrendek összeállítását, amelyek a tanulóyaikat kezdők szociokulturális és azt végzők eredményességi adatait vetik össze, másként – nem teljesen szabatos kifejezéssel – fogalmazva a „hozzáadott értéket” mutatják be.

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium 1995 novemberében adta meg a kutatóknak az első megbízást az adatok további gyűjtésére és rendszerezésére. 1998-ig a minisztérium, azóta az Országos Közoktatási Intézet indított évente újabb projektet az adatbázis kiegészítésére, illetőleg a kutatás kiszélesítésére. E megbízások alapján készült el 1996 márciusában az I., 1997. június végén a II., 1999. június végén a III., 2000. július végén a IV. és 2001 decemberében az V. kutatási jelentés. E jelentések anyagát adta közre 1997-ben, 1999-ben, 2000-ben és 2002-ben e kiadvány négy megelőző kötete.

<i>1. táblázat A kutatás során eddig kiépített adatbázis teljességének mértéke</i>					
Adatcsoport	Versenyek (sorrendek) száma	Időszak	Összes lehetséges adat	Eddig megszerzett adat	Az adatállomány teljességének mértéke (%)
OKTV	23	1986–2001	11 600	11 600	100,0
OSZTV	105	1986–2001	9 500	8 626	90,8
Egyéb versenyek	70	1986–2001	18 000	16 927	94,0
<i>Összesen</i>	<i>198</i>		<i>39 100</i>	<i>37 153</i>	<i>95,0</i>
Felvételi vizsga – általános	4x13	1991–2001	296 784	296 784	100,0
– tantárgyi	14	1992–2001	161 052	161 052	100,0
Mindösszesen	264		496 936	494 989	99,6

Megjegyzés: A középiskolák 9. osztályosainak adatai a 2000–2002. években 5 843 558 személyi és 66 004 iskolai adatot tartalmaznak.

A rendelkezésre álló nagy mennyiségű adat (lásd *1. táblázat*) lehetővé teszi az intézmények mutatóinak összehasonlítását, időbeli alakulásuk egyenkénti vagy akár területi, megyei, településtípus, iskolatípus és iskolafenntartó szerinti bontásban történő vagy akár többszemponútú elemzését is. Ezáltal lehetőség nyílik a középiskolai oktatás egészének fejlődésére vonatkozó következtetések levonására is. Az is látható, hogy a különböző versenyek eredményei alapján 200 féle, a felsőoktatási felvételek adatai szerint további 66 féle, összesen *266 féle iskolasorrend* állítható össze. Ilyen nagyszámú sorrend természetesen nem publikálható egy nyomtatott kiadványban, az érdeklődők a korábban jelzett internetes címen érhetik el a számítógépes adatállományokat.

AZ EREDMÉNYESSÉGI MUTATÓK (INDIKÁTOROK)

A vizsgálatok lehetővé teszik, hogy a középiskolai munkát

- a felsőoktatási felvételi vizsgák mutatószámainak és
- néhány, nagy tömegeket megmozgató országos középiskolai verseny eredményeinek tükrében elemezzük.

A felsőoktatási felvételi vizsgák

A felsőoktatási felvételi vizsgák adatai alapján a középiskolák a következő mutatók szerint állíthatók sorrendbe:

A) Létszámokkal összefüggő adatok (százalékban)

1. A felsőoktatásba felvettek számát (**F**) a 12. osztály tanulólétszámához (**L**) viszonyítva, továbbiakban **F/L** táblázat;
2. A felsőoktatásba felvettek számát (**F**) a felvételre jelentkezők (**J**) számához viszonyítva, továbbiakban **F/J** táblázat;
3. A felsőoktatásba jelentkezők számát (**J**) a 12. osztály tanulólétszámához (**L**) viszonyítva, továbbiakban **J/L** táblázat;
4. A felsőoktatásba jelentkezők nyelvvizsgálóinak számát (**NY**)³ a felsőoktatásba jelentkezők létszámához (**J**) viszonyítva, továbbiakban **NY/J** táblázat;
5. A felsőoktatásba felvettek nyelvvizsgálóinak számát (**NY**) a felsőoktatásba felvettek létszámához (**F**) viszonyítva, továbbiakban **NY/F** táblázat;
6. A felsőoktatásba jelentkezők középfokú nyelvvizsgálóinak számát (**NYK**) a felsőoktatásba jelentkezők létszámához (**J**) viszonyítva, továbbiakban **NYK/J** táblázat;
7. A felsőoktatásba felvettek középfokú nyelvvizsgálóinak számát (**NYK**) a felsőoktatásba felvettek létszámához (**F**) viszonyítva, továbbiakban **NYK/F** táblázat;
8. A felsőoktatásba jelentkezők felsőfokú nyelvvizsgálóinak számát (**NYF**) a felsőoktatásba jelentkezők létszámához (**J**) viszonyítva, továbbiakban **NYF/J** táblázat;
9. A felsőoktatásba felvettek felsőfokú nyelvvizsgálóinak számát (**NYF**) a felsőoktatásba felvettek létszámához (**F**) viszonyítva, továbbiakban **NYF/F** táblázat;
10. A tudomány-, a gazdasági, az orvostudományi és a művészeti egyetemekre felvettek számát (**F1**) a 12. osztály tanulólétszámához (**L**) viszonyítva, továbbiakban **F1/L** táblázat;
11. A tudomány-, a gazdasági, az orvostudományi és a művészeti egyetemekre felvettek számát (**F1**) a felvételre jelentkezők (**J**) számához viszonyítva, továbbiakban **F1/J** táblázat;
12. A műszaki és az agrár egyetemekre felvettek számát (**F2**) a 12. osztály tanulólétszámához (**L**) viszonyítva, továbbiakban **F2/L** táblázat;
13. A műszaki és az agrár egyetemekre felvettek számát (**F2**) a felvételre jelentkezők (**J**) számához viszonyítva, továbbiakban **F2/J** táblázat;
14. A főiskolákra felvettek számát (**F3**) a 12. osztály tanulólétszámához (**L**) viszonyítva, továbbiakban **F3/L** táblázat;
15. A főiskolákra felvettek számát (**F2**) a felvételre jelentkezők (**J**) számához viszonyítva, továbbiakban **F3/J** táblázat.

A fenti 15 féle táblázat elkészítéséhez az 1991–2001 évekre vonatkozóan gyűlték össze az adatok. Az utóbbi évekre nézve a *középiskolából hozott pont/felvételi vizsgán szerzett pont (H/SZ)* mutató már félrevezető lenne, mert mind a kétféle pontot a felsőoktatási intézmények különbözőképpen számítják.

B) A felvételi írásbeli dolgozatok átlagpontjai

Négy mutató készült az 1992–2001. években megírt *közös és egységes* írásbeli vizsgák átlageredményeiből. Ezek:

16. Az érettségi évében felvételizők átlagai az *összes* felsőoktatási felvételi írásbeli vizsgán;
17. Az érettségi utáni évben felvételizők átlagai az *összes* felsőoktatási felvételi írásbeli vizsgán;
18. Az érettségi évében felvételizők átlagai az *egyes vizsgatárgyak* esetében;
19. Az érettségi utáni évben felvételizők átlagai az *egyes vizsgatárgyak* esetében.

³ Azokat a nyelvvizsgálóra vonatkozó adatokat tudjuk felhasználni, amelyeket a felvételi jelentkezési lapok tartalmaznak.

Nem egyenértékűek a táblázatok abból a szempontból, hogy miként minősítik az iskolák továbbtanulásra felkészítő munkáját. E tekintetben többféle megítélés lehetséges, a következő, *kurzív* betűkkel szedett mondatok a kutatást végző – vitatható – véleményét tükrözik.

A felvételi létszámokra és az írásbeli dolgozatokra vonatkozó mutatók közül az utóbbiak jelzik megbízhatóbban a középiskolai tanítás eredményességét, mert ezek a megszerzett ismeretek, tudás szintjét mérik.

*A létszámokra vonatkozó 15 mutató közül az iskolák felsőoktatásra felkészítő munkájának hatékonyságát legjobban az **F/L** mutató (a száz 12. osztályos tanulóból felvettek száma) jellemzi. Ez tükrözi ugyanis, hogy a tanulók hány százalékát teszi az iskola a továbbtanulásra fogékonyvá és alkalmassá, illetve irányítja olyan felsőoktatási intézménybe, ahol felvételi esélyei a legjobbak. Ez a mutató nagymértékben függ attól, hogy a tanulók olyan felsőoktatási intézménybe jelentkeznek-e, amelybe a felvétel feltételei a legkedvezőbbek számukra.*

*Sokan tartják fontosnak az **F/J** mutató (a száz jelentkezőből felvettek száma) jelzéseit. Ez kétségtelen olyan iskolatípusok esetében, amelyeknek nem elsődleges feladata a továbbtanulásra való felkészítés (szakközépiskola, vegyes iskola). Azonban az ilyen alapon készült iskolasorrendeknek súlyos hibája, hogy jobb helyezési számot adnak azoknak az iskoláknak, amelyeknek csak egy-két tanulója jelentkezett a felsőoktatásba, ha azokat felvették (akár felvételi vizsga nélkül is), mint azoknak, amelyeknek valamennyi tanulója jelentkezett (akár a legigényesebb felsőoktatási intézményekbe), de közülük egyet nem vettek fel.*

*A nyelvvizsgákra vonatkozó táblázatok (**NY/J**, **NY/F**, **NYK/J**, **NYK/F**, **NYF/J**, **NYF/F**) a tanulók idegen nyelvi felkészültségét jelzik. Ez a felsőoktatásba való bejutást illetően igen fontos tényező, hiszen szinte valamennyi felsőoktatási intézmény többletpontokkal jutalmazza az államilag elismert nyelvvizsgákat. A jelentkezők közötti nyelvvizsgával rendelkezők aránya jobban jelzi a középiskolák nyelvi felkészítő munkáját, mint a felvettek közötti arány, mert utóbbiakban az is tükröződik, hogy a tanulók az egyéb tárgyak vizsgáin milyen eredménnyel szerepeltek. Ezek a mutatók azonban nemcsak az iskola felkészítő munkájára utalnak, hanem erősen függenek a családi körülményektől is. Az arányszámok kialakulásában ugyanis – az iskola felkészítő munkája mellett – jelentős a szerepe annak is, hogy a tanulók családi körülményei lehetővé teszik-e a magánúton (különórán) való nyelvtanulást és az időszakonkénti hosszabb külföldi tartózkodást.*

*Több középiskola bírálta a múltban az **F/L** táblázat jelzésértékét amiatt, hogy összemosza azokat a felsőoktatási intézményeket, amelyekbe nehéz feltételekkel, szigorú vizsgák árán lehet bekerülni azokkal, amelyek vizsgák nélkül veszik fel a pályázókat. Ezért készültek el a tudomány-, a gazdasági, az orvostudományi és a művészeti egyetemekre (nehezebb felvételi vizsgák, magasabb jelentkezési arányok) vonatkozó **F1/L**, **F1/J** mutatók, illetve a műszaki és az agráregyetemekre (alacsonyabb jelentkezési arányok, sok vizsgamentesség) vonatkozó **F2/L**, **F2/J** mutatók. Hasonló módon összeállítottuk a főiskolákra vonatkozó **F3/L**, **F3/J** mutatókat is. Ezek az indikátorok valóban jobban differenciálnak, mint azok, amelyek együtt kezelnek valamennyi felsőoktatási intézményt. Hiányosságuk viszont – mint-hogy egy-egy középiskolában kicsi és gyakran véletlenszerű azoknak a tanulóknak száma, akik egy-egy iskolatípusba jelentkeznek –, hogy ezek a mutatók nem mindig tekinthetők jellemzőnek.*

Az írásbeli dolgozatok átlagait feltüntető táblázatok csökkentik azt a zavaró tényezőt, amely a továbbtanulási célként választott intézmények különböző felvételi követelményszintje miatt bizonytalanná teszi az iskolák összehasonlítását. A közös és egységes írásbeli dolgozatokat ugyanis tárgyanként egy időpontban, azonos tételekből írják a felvételizők, és azokat egységes javítási útmutató alapján értékelik. Ezért a dolgozatírás egy nagy versenynek tekinthető, amelyben évenként az iskolák tanulóinak legjobbjai (válogatott csapata) vesznek részt. Ezek a mutatók – együtt vizsgálva az OKTV és az egyéb versenyek tantárgyi táblázataival – jelzik, hogy az elit- és a tömegképzés az egyes iskolákban az adott tantárgyban milyen eredmények produkálására képes. Figyelembe kell azonban vennünk azt is, hogy a felvételizők egy jelentős része nem ír felvételi dolgozatot, hiszen ez több intézménycsoportban nem kötelező, illetve a legjobbak felmentést kapnak a felvételi vizsga alól.

A felvételi mutatók értékelésénél arra is gondolnunk kell, hogy a vizsgált évtizedben a felvételi eljárás jelentősen megváltozott. A nagyszámú felvételi mentesség bevezetése, a felvételi arányok nagy-

mértékű változása, a pontozási módszerek divergálása, majd az utóbbi években az eltérések csökkenése indokoltta teszi, hogy az idősorokat több mutató esetében fenntartásokkal kezeljük.

A középiskolák általános képességének eredményessége elsősorban a felsőoktatási felvételek mutatóival mérhető, hisz a felvételi vizsgák az 1991–2001-es évekre vonatkozó több mint négyszázötvenezer adata többféle szempontból teszi lehetővé az iskolák csoportosítását. Az évenkénti közel ezer középiskolára vonatkozó, több, mint negyvenezer adat 40–43 ezer középiskolás teljesítményére jellemző, amely alkalmas általános tanulságok levonására. A felsőoktatási intézményekbe való bejutásra minden középiskolából a legjobban felkészült tanulók pályáznak, ezek számából, arányából és teljesítményéből nagy biztonsággal lehet következtetni az egyes középiskolákban és azok csoportjaiban folyó munka minőségére, a tanulók továbbtanulási esélyeire.

A következőkben a számos felvételi mutatóból négy csoportot veszünk figyelembe. Ezek:

- a felvételi vizsgákon megírt közös és egységes írásbeli dolgozatok átlageredményei,
- a felsőoktatásba felvettek aránya a végző középiskolai osztályok létszámához viszonyítva (F/L mutató) az összes felsőoktatási intézmény vonatkozásában,
- az F/L mutató három felsőoktatási intézménycsoportot tekintve és
- a felsőoktatási felvételekre jelentkező középiskolások nyelvvizsgálóinak aránya.

A közös és egységes felvételi írásbeli dolgozatok átlagai

Az évenként felvételiző diákok nagy többsége megír egy vagy két *közös* írásbeli érettségi-felvételi dolgozatot (biológia, fizika, kémia, matematika, angol, német, francia) vagy *egységes* írásbeli dolgozatot (magyar, történelem, földrajz, közgazdaságtan, olasz, orosz, spanyol). E dolgozatok eredményeinek átlagai alapján összemérhetők tehát a középiskolák. (Egy-egy dolgozatra maximum 15 pont adható.)

Az írásbeli vizsgák átlagai szerinti iskolasorrendbe csak azokat az iskolák láthatók

- az összes eredményt mutató táblázatok esetében, amelyeknek diákjai egy-egy évben legalább 5 dolgozatot, az 5 év alatt összesen legalább 26 dolgozatot írtak;
- az egyes tárgyak eredményeit mutató táblázatokba, amelyeknek tanulói egy-egy évben legalább 3 dolgozatot, az 5 év alatt összesen legalább 16 dolgozatot írtak.

Erre a szelekcióra azért volt szükség, mert kisebb dolgozatszámot produkáló iskolák sorba állítása sok véletlen elemet tartalmazott volna, az ilyen átlag nem lett volna jellemző. *Még emellett is ajánlatos óvatosan kezelni azokat az átlageredményeket, amelyek kis számú vizsgázó teljesítményét tükrözik!*

2. táblázat	<i>A közös és egységes írásbeli felvételi dolgozatok alapadatai, 1992–2001</i>									
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Küldő iskolák száma*	655	691	714	788	791	788	832	838	869	863
Dolgozatok száma	32 514	34 299	32 061	32 616	42 398	34 388	34 199	31 372	34 198	40 867
Átlag	8,0	9,1	8,6	8,6	8,2	8,3	7,7	7,9	7,2	7,4

*Amelynek a tanulói dolgozatot írtak.

Az előzőkben ismertetett korlátozó feltételek mellett a sorrendbe állított iskolák száma 661 (lásd *1. számú melléklet*).

Egyes középiskolákból – elsősorban az ötéves tanítási idejű (technikusképzést folytató) szakközépiskolákból – a tanulók egy jelentős része nem az érettségi évében, hanem a rákövetkező évben vesz részt a felvételi vizsgákon. Ezért az írásbeli vizsgák átlagait és a felvételi arányokat mutató táblázatok nemcsak az adott évben érettségizőkre készültek el (mint a többi táblázat), hanem a felvétel évét meg-

előző évben érettségizettekre is. A kétféle táblázat első 61-61 középiskoláját összehasonlítva a következő tanulságok vonhatók le: a középiskolák kétharmada (42 iskola) mind a kétféle táblázatban az első 61 között szerepel.

A felsőoktatásba felvettek aránya a 12. osztályok létszámához viszonyítva az összes felsőoktatási intézményre vonatkozóan

E mutató (F/L) szerinti sorrendek felállításakor a középiskolákat négy csoportra bontottuk: gimnáziumok, művészeti középiskolák, szakközépiskolák, vegyes (gimnáziumi és szakközépiskolai osztályokat oktató) középiskolák. Ezt a csoportosítást az indokolja, hogy ezeknek az iskolatípusoknak eltérő az elsődleges képzési célja: magasabb szintű tanulmányokra vagy szakmára történő felkészítés, illetve a más felvételi feltételeket támasztó művészeti felsőoktatásba való bejutás elősegítése. Ezért nem lenne méltányos e négy típusba tartozó iskolákat a felsőoktatási felvétel szempontjából összehasonlítani egymással. Ugyanakkor az egyes típusokba való besorolás sem könnyű feladat (és ennek megfelelően fenntartással kezelendő), hiszen ma már egyre gyakoribb, hogy egy intézményben többféle oktatási program is előfordul, sőt az egyes iskolákban oktatott programok kombinációi is rendkívül sokfélék.⁴ Az iskolák kategóriákba sorolásánál az volt a szempont, hogy egy adott intézményben a 12. osztályokban 2001-ben milyen típusú oktatás folyt.

3. táblázat A középiskolák száma intézménytípusonként, 1991–2001											
Iskolatípusok	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Gimnáziumok	184	187	195	210	230	246	258	279	286	297	309
Vegyes középiskolák	159	169	169	176	181	181	186	187	190	188	187
Szakközépiskolák	283	313	321	345	382	393	405	424	424	426	405
Művészeti középiskolák	12	15	16	17	17	18	19	20	20	20	21
Összesen	638	684	701	748	810	838	868	910	920	931	922

A középiskola-típusok összehasonlításakor figyelemmel kell lenni arra, hogy míg a vizsgált időszakban az iskolák száma közel 45%-kal emelkedett, addig a gimnáziumoké 67%-kal, a szakközépiskoláé 43%-kal, a vegyes iskoláé 18%-kal, a művészeti középiskoláé pedig 75%-kal.

Az iskolasorrendekben a középiskolák csak akkor értek el helyezési számot, ha mutatóik nagyobbak nullánál, azaz ahol évente legalább egy tanulót felvettek a felsőoktatásba. Az összefoglaló táblázatokban az iskolák a *mutatók ötévi átlagának sorrendjében* vannak felsorolva. Azok az iskolák, amelyeknek az ötből nincs legalább négy mutatója (nincs felvételiző diákja), nem szerepelnek. Így biztosítható, hogy az iskolasorrendekben néhány év véletlenszerű adatai ne legyenek meghatározóak. Minden táblázatban évenként látható az iskolák sorrendje és a mutató, amelynek alapján elnyerte a helyezést (lásd 2. számú melléklet). Miután a táblázatokban az 1992–1996-os és az 1997–2001-es évek helyezési számai és mutatói láthatók, véleményét alkothatunk az iskolák fejlődéséről is.

Felvételi arányok felsőoktatási intézménycsoportonként

Mint már említettük, ha az összes felsőoktatásba felvett diák számát viszonyítjuk a középiskola 12. osztályának létszámához, és e mutató szerint ítéljük meg a középiskolák sorrendjét, elhanyagoljuk azt az igen fontos körülményt, hogy a különböző felsőoktatási intézményekbe való felvétel esélyei, nehézségei jelentősen eltérnek. Ha egy iskola tanulóit olyan főiskolára irányítja, ahol bárkit felvesznek felvételi vizsga nélkül (vannak ilyen főiskolák!), 100%-os felvételi mutatót érhet el. Ennek kiküszöbölésére csoportosítottuk a felsőoktatási intézményeket három csoportba (ennél több kategória esetén az adatok áttekinthetlenné válnának).

⁴ Erről bővebben lásd: Jelentés a magyar közoktatásról 2000. (2000): Szerk.: Halász Gábor – Lannert Judit. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

Az első csoportban – tudomány-, gazdasági, orvostudományi és művészeti egyetemek – igen magas a felvételre jelentkezők aránya a felvehető számához képest, ezért általában magasak a felvételi követelmények. A második csoportban – műszaki és agráregyetemek – általában alacsonyabb a jelentkezési arány, így vagy csak írásbeli vizsgák vannak, vagy egyáltalán nincsenek felvételi vizsgák. A harmadik csoportban – főiskolák – igen eltérőek a felvételi körülmények: van, ahol igen magasak, van, ahol egyáltalán nem kell felvételizni. Természetesen az egyes csoportokon belül is jelentős eltérések vannak a felvételi vizsgák követelményeiben.

A felsőoktatási intézménytípusonkénti iskolasorrendek a *3. számú melléklet*ben láthatók. A sorrendbe állítás szempontjai azonosak az összes felvételizőre vonatkozó F/L átlagról szóló részben leírtakkal.

A felsőoktatási felvételre jelentkezők nyelvvizsgálóinak aránya

Napjainkban az államilag elismert nyelvvizsga nemcsak a felsőoktatási tanulmányokra jelentkezők esetében jelent többletpontszám szerzési lehetőséget, hanem ez a tudás fontos összetevője a munkaerőpiaci elhelyezkedésnek is. Egy adott középiskola idegen nyelvet oktató munkájának eredményességét jelzi a nyelvvizsgálóval rendelkező tanulók száma, még akkor is, ha jól tudjuk, hogy e mutató nagymértékben befolyásolja iskolán belüli (két tanítási nyelvű iskolák, nyelvtagozatos osztályok, világbanki szakközépiskolák stb.), illetve iskolán kívüli tényezők is (nyelvtanulás magánúton, külföldi utazás stb. lehetőségei).

Az idegen nyelv ismerete a rendelkezésre álló adatbázisból három mutatóval vizsgálható: az idegen nyelvi felvételi írásbeli dolgozatok átlageredményeivel, az idegen nyelvi OKTV adataival és a felvételi vizsgákon résztvevők nyelvvizsgálóinak arányaival.

A felvételi vizsgára jelentkezők nyelvvizsgálóarányai szerinti iskolasorrend a *4. számú melléklet*ben látható. Ennek az iskolasorrendnek az összeállításakor is csak azokat az iskolákat vettük figyelembe, amelyeknek az öt évből legalább négynek az adatai a rendelkezésünkre álltak. Nem szabad azonban az 1997–2001 közötti időszakban az egyes évek adatait egymáshoz hasonlítani, ugyanis megváltoztak az ezzel kapcsolatos előírások. Míg korábban a felvételin több, addig az utóbbi években már csak egy nyelvvizsgálóért kapható többletpont. Ez azt eredményezi, hogy a jelentkezők által közölt nyelvvizsgáló száma csökkent.

A középiskolai tanulóknak szervezett versenyek

Az iskolák nevelési-képzési stratégiái eltérőek. Vannak olyan iskolák, amelyek nagy súlyt helyeznek diákjaik versenyeken való megmérettetésére, mások ezt nem szorgalmazzák különösképpen, mégis kiváló oktató munkát folytatnak. Ezt a szempontot figyelembe kell vennünk akkor, amikor az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyeken, az OSZTV-n és az egyéb országos versenyeken elért helyezések alapján kialakult iskolasorrendekből vonunk le tanulságokat.

Adatbázisunk a középiskolák tanulóinak versenyeredményeit kétféle módon tartalmazza:

- a) az elért helyezések (1–3., illetve 4–10. helyezettek) és a dicséretben részesítettek száma szerint;
- b) a helyezések és a dicséret pontszáma szerint (1. helyezés = 10 pont, 2. helyezés = 9 pont, 3. helyezés = 8 pont, ... 9. helyezés = 2 pont, 10. helyezés = 1 pont, minden dicséret = 0,5 pont).

A továbbiakban – az áttekinthetőség kedvéért – az utóbbi, pontozásos módszert alkalmazzuk. Egy iskolacsoport intézményei – akár megyénként, akár településtípusonként, akár programtípusonként alakítjuk ki azokat – statisztikai szempontból természetesen nem hasonlíthatók össze a versenyeken szerzett pontok alapján, hiszen nyilvánvalóan egy kisebb megye iskoláinak nincs olyan esélye a pontok megszerzésére, mint egy nagyobbak. Ezért az egyes iskolacsoportok pontjait a csoportban lévő összes tanuló létszámának figyelembevételével hasonlítjuk össze. Az OKTV-n, az OSZTV-n és az egyéb országos tantárgyi versenyeken elért pontszámok szerinti iskolasorrendek az *5. számú melléklet*ben láthatóak.

Az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyek

Az OKTV-n elért eredményekről 1986 óta vannak adataink. Némi változás volt a különböző években abból a szempontból, hogy milyen tantárgyakból és hány kategóriában rendeztek versenyeket, de ezek számossága nem befolyásolja az összehasonlíthatóságot.

Tantárgy	Kategóriák száma	Jutalmazott helyezések	Tantárgy	Kategóriák száma	Jutalmazott helyezések
Angol	1	10	Művészettörténet (Lyka)	1	10
Biológia	2	10	Német	2	20
Filozófia	2	10	Német nemzetiségi	1	5
Fizika	3	25	Orosz nyelv	1	10
Francia	2	20	Olasz nyelv	2	10
Földrajz	1	10	Román nemzetiségi	1	3
Horvát	1	3	Spanyol nyelv	1	5
Kémia	2	20	Szerb nemzetiségi	1	3
Latin	1	5	Szlovák nemzetiségi	1	3
Magyar irodalom	1	10	Szlovén nemzetiségi	1	3
Magyar nyelv	1	10	Történelem	1	10
Matematika	3	30			

Évenként a 23 tantárgyi verseny (34 versenykategória) 270–338 helyezettjének és 207–721 megdicsértjének, a 16 év alatt összesen 4737 helyezettnek és 7336 dicséretben részesítettnek, összesen 12 073 középiskolásnak az adatai találhatóak a táblázatokban. Ebben a névsorban szerepelnek – minden bizonnyal – az ország legtehetségesebb diákjai. *Életútjuk figyelemmel kísérése fontos nemzeti érdek lenne.*

Az Országos Szakmai Tanulmányi Versenyek

Az OSZTV-n elért eredményekről 1986 óta vannak adataink. A versenyeket a jobb áttekinthetőség kedvéért négy csoportra osztottuk. Az adatbázis nem volt teljessé tehető, mert az adatszolgáltatóknál elvesztek a következő információk:

- az agrárversenyek 1991–1993. évek közötti adatai,
- a gazdasági és műszaki versenyek 1991. és 1994. évi adatai,
- az egyéb versenyek 1991. és egyes versenyek 1993. és 1994. évi adatai.

Az 1995 előtti hiányok megszüntetésére már alig van remény. Ennek ellenére a szakmai tanulmányi versenyeken sikeresen szereplő középiskolások – 1986 és 2001 között több mint 8600 diák – adatai elegendőek a változás tendenciáinak felismeréséhez.

Évenként a 96 tantárgyi verseny 286–706 helyezettjének és megdicsértjének, a 15 év alatt összesen 6365 helyezettnek és 2261 dicséretben részesítettnek, összesen 8626 középiskolásnak az adatai találhatóak az adatbázisban.

A vizsgált 16 évben a helyezettek és dicséretben részesítettek száma és az összes pontszám a következő volt.

<i>5. táblázat Az OKTV helyezettjeinek száma és összes pontszáma, 1986–2001</i>					
Tantárgy	Iskolák száma	1–3. helyezett	4–10. helyezett	Dicséretben részesült	Összes pontszám
Angol	159	85	195	375	1764
Biológia	179	96	224	686	2103
Filozófia	32	25	53	58	465
Fizika	189	144	336	649	2968
Francia	115	95	224	381	1943
Földrajz	130	51	119	467	1169
Horvát	2	24	20	0	331
Kémia	157	96	225	786	2156
Latin	68	48	112	112	935
Magyar irodalom	148	48	112	294	1027
Magyar nyelv	99	48	117	109	949
Matematika	268	161	369	1241	3540
Művészettörténet	47	28	56	0	543
Német nyelv	202	96	224	671	2097
Német nemzetiségi	10	27	63	92	542
Orosz nyelv	220	108	252	452	2206
Olasz nyelv	64	66	155	191	1309
Spanyol nyelv	42	51	120	123	1005
Román nemzetiségi	1	21	14	0	274
Szerb nemzetiségi	3	20	2	0	196
Szlovák nemzetiségi	7	18	22	0	272
Szlovén nemzetiségi	1	6	0	0	57
Történelem	160	48	113	375	1071
Összesen		1410	3127	7062	28917

<i>6. táblázat Az OSZTV összefoglaló adatai, 1986–2001</i>					
Versenytípus	Versenyek száma	1–3. helyezett	4–10. helyezett	Dicséretben részesült	Összes pont
Agrár	17	411	476	165	5 902,5
Gazdasági	35	700	1 308	885	12 245,5
Műszaki	48	182	404	199	3 386,5
Egyéb	5	1 062	1 822	1 012	17 869,0
Összesen	105	2 355	4 010	2 261	39 403,5

Egyéb középiskolai versenyek

Az 1986–2001. évi időszak 70 egyéb országos versenyének adatai állnak rendelkezésünkre, melyeket – a jobb áttekinthetőség kedvéért – 12 csoportba foglaltunk össze. Az adatbázis a vizsgált időszakra vonatkozóan nem teljes. Egyes versenyek adatai néhány évben hiányoznak, ezeket a szervezők még vagy nem bocsátották rendelkezésünkre, vagy a 2001. évi adatbázis lezárása után érkeztek. Néhány országos verseny adatai még egyáltalán nem voltak beszerezhetők. Becslésünk szerint az adatbázis – a vizsgált időszakra vonatkoztatva – 94 százalékban teljes, összesen közel tizenhétezer sikeres versenyző adatait tartalmazza.

<i>7. táblázat Az egyéb középiskolai versenyek összefoglaló adatai, 1986–2001</i>					
Versenytípus	Versenyek száma	1–3. helyezett	4–10. helyezett	Dicséretben részesült	Összes pont
Agrár	5	223	31	0	2 193
Biológia	1	199	310	1	3 146
Földrajz, földtan, csillagászat	6	212	319	21	3 195
Fizika	9	948	1 145	326	13 723
Irodalmi	9	396	575	69	6 332
Kémia	2	263	384	19	4 052
Matematika	7	1 318	1 213	310	17 204
Művészeti	6	415	75	29	4 105
Nemzetközi	11	507	16	1	5 123
Sport	2	3 226	2 981	0	45 434
Technikai	5	324	405	10	4 662
Egyéb	7	594	62	0	5 772
Összesen	70	8 625	7 516	786	114 938

Évenként a 70 verseny 314–2352 helyezettjének és megdicsértjének, a 16 év alatt összesen 16 141 helyezettnek és 786 dicséretben részesítettnek, összesen 16 927 középiskolásnak az adata található az adatbázisban.

A fentiekben közölt összefoglaló adatok részletes bontásban megtalálhatóak kötetünk mellékleteiben, illetve az Interneten. Ezek több célra használhatók. Alkalmasak arra, hogy megítéljük az egyes középiskolák továbbtanulásra felkészítő tevékenységét és az iskolák fejlődési tendenciáit. Másrészt lehetőséget biztosítanak arra, hogy felismerjünk olyan általános tendenciákat, amelyek egyes iskolaszámokra jellemzőek. Többek között erre törekszünk a következőkben.